پوهندوی آصف بهاند

۲۰۱۶/۰۳/۱۵

په پردي چاپیریال کې مورنۍ ژبه،
د کوچنیانو ادبیات او زدکړه
دویمه برخه
«د ماشومانو ادبیات، څېړنه او ارزونه»
د سیمینار په مناسبت

د مورنۍ ژبې او په مورنۍ ژبه باندې د سواد د زدکړې مسأله په اروپایي هیوادونو کې، د هر هیواد د ځانګړو قوانینو په چوکاټ کې تر سره کیدای شي، خو بیا هم دا د هر هیواد په هغو خلکو پورې تړلې ده چې دلته د مهاجر په توګه ژوند پیل کوي، په تیره د کورنۍ په مشرانو پورې یې اړه لري چې تر کومې اندازې دوی له خپل وطن، تاریخ، خپل کلتور، خپلې مورنۍ ژبې سره مینه ساتلې ده او د هغو په زدکړه کې څومره د کوربه هیواد له امکاناتو نه استفاده کولای شي. د اروپایي هیوادونو په سیمه کې، په تیره ډنمارک کې د زدکړو، هر ډول امکانات شته، دا په هر چا پورې اړه لري چې استفاده ور نه کولا شي که نه.
په اروپایي هیوادونو کې د مهاجرو ضد سیاست د روحې په رامنځ کیدو سره او د راسیزم په قوي کیدو سره د مورنۍ ژبې د زدکړو امکانات ورځ تر بلې محدود شول او حتی په ځینو هیوادونو کې دا خبرې هم رامنځ ته شوې چې: هغه بودجه چې د بهرنیانو د مورنۍ ژبې په زدکړه باندې مصرفیږي، ولې یې د خپلو ژبو د زدکړې او تقویې له پاره مصرف نه کړو؟
کله چې زه په ۱۹۹۲ ام کال کې د افغانستان پریښودلو ته اړ شوم، لومړنی ځای چې ما د افغان ماشومانو او کوچنیانو او نوي نسل بد حالت په کې ولید، هغه پېښور و. سره له دې چې زه تر سخت رواني فشار لاندې وم، بیا مې هم د ماشومانو، کوچنیانو او نوي نسل ته د څه لیکلو په نیت ګوډ مات یاد داشتونه په ذهن او کاغذ باندې اخستل. د نوي نسل د سواد، زدکړو، روزنې او د کوچنیانو د ادبیاتو د خراب حالت د یو تصویر وړاندې کولو په موخه مې په ماسکو کې، «نوید» نومې اخبار ــ چې د ښاغلی فاروق فردا په مدیریت خپریده ــ د «پردی چاپیریال او د مهاجرو کوچنیانو د زدکړې مسآله» تر سر لیک لاندې، د مقالو سلسله پیل کړه او بیا مې د ۲۰۱۲ کال د فبرورۍ په ۲۲ مه د دویم ځل له پاره ویبپاڼو کې هم خپره کړه. هلته ما د افغان ماشومانو کوچنیانو او تنکیو ځوانانو د غه حالت ته په کتو سره خپل نظر لیکلي او خپور کړی و او اوس هم په هماغه نظر یم، هغه نظر داسې دی:
«... ما د مهاجرت د نورو ترخو تر څنګه، د افغان کوچنیانو راتلونکې زوروي او هر کله په دې فکرکې یم چې په پردیو چاپیریالونو کې به د افغان کوچنیانو د سواد مسآله څنګه کیږي؟ ځکه چې مهاجرت هرڅه له انسان څخه اخلي. ژبه،کلتور، رواجونه، کور، جومات، مړی، ژوندی، هدیره او ... خو موږ باید ځانونه تسلیم نه کړو. له ټولو میندو او پلرونوسره ښایي چې د نورو نا خوالو سره د مبارزې تر څنګ، په جدي ډول له دې ستونزې سره هم مبارزه وکړي، تر څو زموږ کوچنیان له خپل فرهنګ، تاریخ، عقایدو، ادبیاتو، ژبې او... څخه بیګانه او لرې پاتې نه شي او که ځای پر ځای لاس تر زنې کینو، خدای مه کړه سبا به زموږ د هر یوه کوچنیان بې سواده، له خپل فرهنګ او ژبې سره نا آشنا را لوی شي؛ بیا به نوی نسل له خپل فرهنګ،ژبې، تاریخ او هر څه سره نا بلده او بیګانه وي. بیا به دا د شرم پیټی چیرته او تر څو پورې پر شا چلوو .
دلته په روسیه کې د اټکل له مخې د مهاجرو افغانانو پنځه نوي سلنه مشران باسواده دي، خو خپلو کوچنیانو ته حد اقل الفبا او د خپلې مورنۍ ژبې لوستل او لیکل نه شي ور زده کوالی. وبه منو چې ښوونځي نه شته او شرایط په جدي ډول خراب دي، خو راځئ چې په ډیر ابتدایي ډول یې له کورني سواد څخه پیل کړو. دا خبره کومه نوې خبره نه ده، پخوا هم زموږ په هیواد کې دا رواج و چې په کورونوکې به د لومړني سواد زدکړه پیل کیده. په دې ډول به موږ وتوانیږو چې حد اقل د مورنۍ ژبې د لوستلو توان خپلوبچیانو ته ورکړو او که دا ونه شو کړای، نو زموږ د بچیانو برخلیک به داسې شي چې بیا به لکه ځینې ښاغلي، خپلې کورنۍ ته به هم په خپله مورنۍ ژبه لیک نه شي لیکلی. دلته ماسکوکې به د خپلو سترګو یو لیدلی حال تاسو ته ولیکم : یوه ورځ په یو ځای کې ناست وم، د دوستانو له ډلې څخه یو تن د وطن په لورې روان و او دی په دې ښه پوهیده چې وطن، کلي او کور ته په رسیدو سره، د دې زلمیانو کوم

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

چي دلته ژوند یا زدکړې کوي او یا د محصل په نامه له وطن څخه راالیږل شوي دي، د دوی کورنۍ خامخا د خپلو زامنو او بچیانو حال او احوال ورځني غواړي. ټولوته يې وويل : هلکانو! خپل احوالونه د لیکونو په ترڅ کې ولیکئ چي زه يې ستاسو کورنیو ته ورسوم. ځکه لیک نیم دیدن دی او ستاسو کورنۍ خامخا ستاسو د لیدلو هیله لري. هغوی وويل: سمه ده. څوشیبي وروسته یو زلمی کاغذ او قلم په لاس کوټې ته راننوت او وې ویل: دا دی کاکا، قلم اوکاغذ مي راوړل، هرڅه چي زه درته وایم، ته يې ولیکه . وطن ته تګونکي دوست مخ ور واړاوه او ښه بد رد يې ورته وويل.
ما په هغي شیبې کې د دې دوست په سترګو او څیره کې یأس او خواشیني ولیدل. ده ورو ترشونډولاندي د قهر په څپو کې دا مطلب زمزمه کاوه:
«سرې لمبې مي خوښي دي،خومره خوړلن ته نه راځم
داخلـي کـه لاړم، بیـا بـه دې وطـن تـه نـه راځـم»
دغه زلمي چي خپلې کورنۍ ته په بل چا خط لیکه، وړوکی له وطن څخه راالیږل شوی و، مور، پلار او کورنۍ يې نه وه ور سره چي څه يې زده کړي وای. دی په لیلیه، پارک، پوهنځي، سرک او نورو ځایونو کې، هره شیبه له پردۍ ژبې، پردي کلتور او پردیو خلکوسره مخامخ و او... ځکه تر دې سرحده پورې رسیدلی و؛ خو موږ او تاسو خو له خپلو بچیانوسره یو ځای یو او سواد هم لرو او د فرهنګ، فرهنګ چیغي هم وهو، د دې په باب ولي فکر نه کوو چي:
«ولي مو بچیان تراوسه پورې په خپلو مورنۍ ژبو لیک لوست نه شي کولای؟»
له ګاونډیو هیوادونو ایران او پاکستان نه ور وړاندې، په دا نورو لرو او نږدې هیوادونو لکه: تاجکستان، روسیه، اُکراینن او ... کې هم د کوچنیانو د زدکړې مسأله، ښوونځي ته تګ او د مورنۍ ژبې په زدکړې او ساتنه پسې، نه ورغلي مهاجر دومره سر خوځوي او نه هم د کوربه هیوادونو خلک او واکداران په ځبل پروګرام کې څه ور ته لري.
او دلیل يې دا دی چي یا به کوربه هیواد ته دا موضوع دومره ارزښت نه لري او بودجه به هم نه وي په نظر کې ور ته نیول شوې او ورغلي مهاجر هم په یادو هیوادونو کې د موقتي استوګنې په فکر کې وي او له دې هیوادونو نه يې، یوه دایمي امن هیواد ته د تګ په خاطر د ترانزیت یا د خیز د تختې په توګه کار اخیسته.
سره له دې چي په ځینو هیوادونو لکه روسیه کې د افغانانو له پاره ځانګړې ښوونځي هم پرانستل شوي وو، خو موثریت يې د ښکاره او نا ښکاره دلایلو له مخې دومره محسوس نه وو. البته چي په ماسکو کې په خپله افغانانو هم نوښتونه وکړل او وروسته له یاد ښوونځي نه د ښاغلي سیداعظم اخګر کارونه د ستاینې وړ دي چي د افغان کوچنیانو د ښوونې، روزنې او مورنۍ ژبې د زدکړې په برخه کې يې یو لړ ګټورګامونه اوچت کړل.
په روسیه کې د مورنۍ ژبې د زدکړې او ساتنې په برخه کې بل د پاملرنې وړکار، د مهاجرینو له پاره د ملګرو ملتونود «UNHCR » د ادارې او اکلیبر د خیریه مؤسسې له خوا، د افغان کوچنیانو له پاره د یو ښوونځي پرانستل دي. په دې ښوونځي کې د نورو مضامینو تر څنګ، مورنۍ ژبه هم تدریسیدله. په ماسکو کې د میشتو افغانانو او د هغو کوچنیانو د کورنیو د معلوماتو له مخې چي کوچنیان يې همدې ښوونځي ته تلل؛ د دې ښوونځي تدریس ډیر مثبت ارزول شوی دی. دا خبره هم د یادولو وړده چي په ماسکو کې د افغان کوچنیانو ډیره سلنه په ستونزمنو فزیکي کارونو اخته دي، په دې خاطر د ښوونځي او مورنۍ ژبې د زدکړې له پاره دومره وخت هم نه پیدا کیږي ...»
البته دا پاسنۍ ګزارش ما د یوې نمونې په ډول یاد کړ، خو په ماسکو غوندې پردي چاپیریال کې يې موثریت د ماشومانو، کوچنیانو او تنکیو ځوانانو په را تلونکي ژوند کې دومره محسوس ځکه نه و چي دا کار په نوي چاپیریال کې چي مهاجر ور روان و، یا نه تعقیبیده او یا به شرایط بیخي په بل ډول وو.
دایمي استوګنځیو ته(هغه هیوادونه چي یو پناه ـغوښتونکي ته پنا ورکول کیږي) په رسیدو سره له ډیرو امکاناتو سره سره بیا نوري ستونزې سر را پورته کوي چي د دې ستونزو په سیوري کې ځینې کورنۍ د خپلې مورنۍ ژبې، زدکړو، ښوونځي، پوهنځي، یا لوړو زدکړو په فکر کې هم نه وي. یوه ډله افغانان يې داسي انګیري چي جنت الفردوس ته رسیدلي دي، هر څه د سوسیال له خوا تیار دي او هیڅ ډول ستونزې نه شته، نور نو زدکړې،، مورنۍ ژبې، خپل کلتور، خپل تاریخ، په وطن کې د جګړې لمبې، په وطن کې د پاتو خلکو فکر او ... څه کوي.
بله ډله افغانان هم د لومړۍ ډلې په څیر د هیڅ شي په فکر کې نه وي، یوازې د پیسو د پیدا کولو په موخه هڅې کوي او اولادونه د ښوونځي او پوهنځي په ځای پیزارې ته لیږي، څو د پیسو د ګټلو په موخه فزیکي کارونه وکړي.
البته شته داسي افغانان چي د خپل وطن، خپل کلتور او خپل هر څه ته په پام سره، د کوربه هیوادونو له ټولو مثبتو امکاناتو نه په استفادې سره خپلو ټولو مثبتو تجربو نه استفاده کوي، پر ځان فشار راوړي، حتی له خپل معاش نه خپلو بچو سره د مرستې زمینه برابروي، څو کوچنیان او ځوانان زدکړې تر لاسه کړي.
بله خبره دا ده چي په اروپا، امریکا او ځینو نورو پرمخ تللو هیوادونو کې د مورنۍ ژبې مسأله ډیره سلنه په خپله د افغانانو په علاقې او هڅو پورې اړه لري. په یو ډیر تازه ګزارش کې مي ولوستل چي څه ډول افغانانو ته په ځینو هیوادونو کې په مورنۍ ژبې د ژباړن د نه شتون په وجه د کیس په اړوند ضررونه رسیدلي دي، دا په دې چي د

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیږلو مخکي په ځیر و لولئ

محکمي په لړ کي مثلاً دري ژبي ته ايرانی ژباړن راغواړي بيا د قاضي او د دوسيي والا په منځ کي نا پوهيدنه يا سوتفاهم رامنځ ته کيږي او پايله يي د مهاجر له پاره منفي وي. د کانادا په هيواد کی افغانانو، په ډير زحمت سره، د کانادا هيواد مقامات په دي قانع کړي دي چي پښتو او دري ژبي د کانادا په رسمي دفاترو کي داسي ثبت او ومنل شي چي د اړتيا په وخت کي هر چا ته په خپله مورنی ژبه ژباړن را وغواړي.
کوم معيارونه چي د کو چنيانو د ادبياتو په برخه کي په نړيواله کچه منل شوي او مراعاتيږي، د هغو په چوکاټ کي هيڅ څوک نه شي کولای و وايي چي افغانان به په بهر کي خپلو بچو ته کتابونه برابر کړي وي، يا به يي د مطالعي زمينه ور ته برابره کړي وي او يا به يي کوم ماشوم ته په خپله مورنی ژبه د خوب په وخت کي کوم کتاب لوستی وي. د ماشومانو او کوچنيانو له پاره په اروپا کي په کتابي او چاپي بڼه زما له نظره څه نه دي تير شوي، په ويبپاڼو کي د کوچنيانو له پاره څه شعرونه او کيسي ليکل شوي او ژباړل شوي دي چي د لاندې ښاغلو نومونه د يادوني وړ دي:
۱ـ احمد ولي اڅکزی، د ماشومانو او کوچنيانو له پاره يي کيسي او شعرونه ليکلي دي،
۲ـ ښاغلي ملک پرهيز د ډنمارکي ليکوال هنس کريستين اندرسن څو کيسي ژباړلي دي،
۳ـ ښاغلي يوسف هيواد دوست د ډنمارکي ليکوال هانس کريستين اندرسن څو کيسي ژباړلي دي،
۴ـ آصف بهاند د ډنمارکي ليکوال هانس کريستين اندرسن څو کيسي ژباړلي دي.
که چيري د کوم ماشوم مور يا پلار د خوب په وخت کي، کوم افغان ماشوم ته د آرامه خوب په موخه، کوم کتاب يا کومه کيسه لوستي وي، هغه به هم د کوربه هيواد په ژبه وي، نه د ماشوم په مورنی ژبه. د کوچنيانو د ادبياتو له پاره ډير د پاملرني وړ کار د ننه په افغانستان کي شوی او هيله ده چي دا کار نور هم په مثبت لوري تعقيب او وغځول شي.

د دويمي برخي پای

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزې بڼي پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکي په ځير و لولـئ